

Masallarda Padişah-Şehzade Çatışmasının Psikanalitik Yönü Asuman GÜNEŞ ULUS*

Özet

Bu makalede, Anadolu'dan derlenmiş bazı masalarda (Elazığ Masalları, Taşeli Masalları, Gümüşhane ve Bayburt Masalları, Yukarıçukurova Masalları, Uçar Leyli) yer alan padişah ve şehzade arasındaki çatışma unsurları metin inceleme yöntemi ile ele alınmıştır. Padişahla şehzade arasındaki çatışma aracılığıyla aslında masalların genel olarak baba ve oğul arasındaki çatışma unsurlarına ayna tuttuğu görülmektedir. Masalda bu çatışma genellikle iktidara geçme, aynı kıza âşık olma, babanın nasihatlerini dinlememe ve yasaklarına uymama şeklinde ele alınmaktadır. Çalışmamızda bu motiflere yönelik olarak yapılan psikanalitik değerlendirmelere yer verilmiştir. Başkahraman olan şehzade (oğul); kimi masalarda yurdunu kimi masalarda ise âşık olduğu kıızı dev, canavar, ejderha gibi kötücül bir unsurdan ya da düşmandan kurtarıp tahta oturur. Kimi zaman da kendi akıl ve yeteneklerinin farkında olmayan babasının bir hastalığına derman bularak onun takdirini kazanır. Böylelikle aslında bir taraftan da bilinçaltındaki ödipal baba sorununu aşıp erginlenme ve olgunlaşma yolunda önemli bir adım atar. Sonuç olarak masalların bilinçaltında yer alan ödipal sorunlardan biri olan baba-oğul çatışmalarının gün yüzüne çıkarılması ve giderilmesinde etkili bir araç olduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: masal, baba, oğul, çatışma, psikanaliz

The Psychoanalytic Aspect of the Sultan-Prince Conflict in Tales

Abstract

In this article, the conflict elements between the sultan and the prince in some tales compiled from Anatolia (Elazığ Masalları, Taşeli Masalları, Gümüşhane ve Bayburt Masalları, Yukarıçukurova Masalları, Uçar Leyli) are discussed with the text analysis method. Through the conflict between the sultan and the prince, it is seen that the tales generally mirror the elements of conflict between father and son. In the fairy tale, this conflict is usually handled as gaining power, falling in love with the same girl, not listening to the father's advice and not following his prohibitions. In our study, psychoanalytic evaluations made for these motifs are included. The prince (son), who is the protagonist; in some fairy tales, his homeland and in some tales saves the girl he loves from an evil element or enemy such as a giant, monster, dragon and sits on the throne. Sometimes, he finds a cure for his father's illness, who is not aware of his own mind and abilities, and gains his appreciation. Thus, on the one hand, he overcomes the subconscious oedipal father problem and takes an important step towards initiation and maturation. As a result, it is seen that tales are an effective tool in bringing to light and eliminating father-son conflicts, which is one of the subconscious oedipal problems.

Keywords: folk tale, father, son, conflict, psychoanalysis

*Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, asugunes@gazi.edu.tr

ORCID : <https://orcid.org/0000-0003-3058-3799>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Güneş Ulus, A. (2023). Masallarda padişah-şehzade çatışmasının psikanalitik yönü. *Küllüye*, [Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı], 527-542.
<https://doi.org/10.48139/aybukulluye.1343789>

Makale Bilgisi / Article Information:

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
15 Ağustos 2023	26 Eylül 2023	İnceleme Makalesi	527-542
15 August 2023	26 September 2023	Review Article	

Extended Abstract

The subject of this article is the conflict elements between the sultan and the prince in some tales compiled from Anatolia (Elazığ Masalları, Taşeli Masalları, Gümüşhane ve Bayburt Masalları, Yukarıçukurova Masalları, Uçar Leyli). In this context, the main questions to be answered are as follows: What are the elements that create conflict between the sultan and the prince? What metaphorical meanings or archetypal situations do they contain other than their apparent meanings? Can it be said that the conflicts between the sultan and the prince in the fairy tales reflect some of the problems in father-son relations in general? How can they be evaluated psychoanalytically and socially? What kind of messages do the tales convey on the axis of this conflict?

Text analysis method was used in the study and psychoanalytic evaluations on the subject were included. In this direction, the views of researchers such as Sigmund Freud, Marie-Louise Von Franz, Bruno Bettelheim, and Joseph Campbell were used. As a result of the examination, it is seen that through the conflict between the sultan and the prince, the tales generally mirror some problems between the father and the son. As a matter of fact, especially in patriarchal societies, the father is also the ruler of the house for children. Similarly, for fathers, especially sons are the heirs of the throne, that is, a prince who will ensure the continuation of the lineage and to whom he will transfer his property when he dies. At the same time, he is the heir of the goals and ideals that the father wanted to achieve but failed to achieve. Therefore, folk tales realize the symbolic expression of the father-son relationship in the patriarchal social structure through the relationship between the sultan and the prince.

In fairy tales, the reasons for conflict between the sultan and the prince are generally discussed as coming to power, falling in love with the same girl, not listening to the father's advice and not following his prohibitions. The throne will eventually belong to the prince, but for this the prince should not rush. The prince's dream of coming to power before his time will disturb the sultan, who is still in good health, mind and strength. This situation is expressed with the motif of falling in love with the same girl in many fairy tales. This girl with whom fallen in love, but is very difficult to reach can also be considered a metaphor for the desire for the same throne, the same homeland, and the same conquests. However, from a psychoanalytic point of view, it is noteworthy that in the tales about the conflict between the sultan and the prince, no woman as a mother, nanny, wife, or sister is mentioned. This situation mirrors the lack of feminine spirit in the patriarchal society and the problems created by this deficiency. In this case, the girl with whom fallen in love also represents the mother in a sense. It shows some perceptions that boys form towards their parents in the oedipal period.

Another subject that is emphasized in the tales is the advices, warnings and, prohibitions that the old and sick sultan gave to his son/sons. The way these

prohibitions are expressed almost aims to arouse curiosity. Therefore, first of all, the prince who does not comply with these warnings and prohibitions is provided to face the dangers and overcome them. In addition to learning about life, this situation also allows the son to prove himself. As a matter of fact, the situation that caused difficulties and danger to his father must be overcome.

The protagonist, the prince (son), saves in some tales his homeland, and in some tales the girl he fell in love with from a malicious element or enemy like a giant, monster, or dragon and sits on the throne. Sometimes, he finds a cure for his father's illness, who is not aware of his mind and abilities, and gains his appreciation. Thus, on the one hand, he overcomes the subconscious oedipal father problem and takes an important step towards initiation and maturation. As a result, it is seen that tales are an effective tool in bringing to light and eliminating father-son conflicts, which is one of the subconscious oedipal problems.

Giriş

Baba-oğul çatışmaları masallarda çoğunlukla padişah ve şehzade figürleriyle ele alınmaktadır. Padişah ve şehzade arasında görülen çatışmalar ise masallarda genellikle üç konuda yaşanır: iktidar olma, aynı kıza âşık olma, babanın nasihatlerini dinlememe veya uyarılarını dikkate almama (Güneş Ulus, 2023, s. 167). Sözü edilen çatışma nedenlerinin psikanalitik yönünün araştırılması amaçlanan bu çalışmada Anadolu'dan derlenmiş masallar [Elazığ Masalları (Günay, 1975), Uçar Leyli (Boratav, 2001), Taşeli Masalları (Alptekin, 2002), Gümüşhane ve Bayburt Masalları (Sakaoğlu, 2002), Yukarıçukurova Masalları (Şimşek, 2001)] incelenmiştir.

Şehzadenin tahtın vârisi olması dolayısıyla padişah tarafından bir tehdit olarak algılanmasını, birinin iktidar olma ve geleceğe yön verme hayaliyle diğerinin elindeki iktidardan yani geçmişinden ve alışkın olduğu hayattan kolaylıkla kopamamasını konu alan pek çok masal bulunmaktadır. Bu masalarda eskiyi, geçmiş taşıyan padişah baba, yeniyi ve geleceği temsil eden şehzadeye çok fazla direnemez (Güneş Ulus, 2023, s. 164).

Masallarda baba oğul çatışmasını metaforik ve arketipsel şekilde yansıtan motiflerden biri de onların aynı kıza âşık olmasıdır. Baba ve oğul aynı zamanda padişah ve şehzade olduğu düşünüldüğünde bu kızın ülke ve fetihlerin de sembolü olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte âşık olunan kız, psikanalitik açıdan bakıldığında hem ödipal¹ sorunların merkezinde yer alan anneyi hem de gerek aile

¹ Doğum ile Oedipus (ödip) kompleksinin ortaya çıkışı arasındaki zaman “preödipal dönem”, Oedipus kompleksinin ortaya çıkmasıyla yetişkinlik arasındaki dönem ise “ödipal dönem”dir (Parmaksız, 2017, s. 20).

“Dr. Ruth M. Brunswick, Oedipus kompleksi kavramını tarif ederken, çocuğun sadece karşı cinsten ebeveyne bağlanmasını değil, ilişkinin üçlü durumunu; çocuğun pozitif olarak bir ebeveyne bağlanırken diğeri ile rekabet hâlinde olması (Brunswick, 1940) durumunun anlaşılması gerektiğinin altını çizer. Oedipus kompleksi çocuğun gelişim sürecinde yeni bir

içinde gerekse yönetimde sesi az duyulan, etkinliği sınırlı olan dışıl unsuru temsil eder. Dolayısıyla masal, ataerkil yapıdaki dışıl unsurun eksikliğini, yarattığı boşluğu ustalıklı yansıtmış olur. Âşık olunan kız, kötücül güçlerin elindedir ve kurtarılması oldukça güçtür. Baba daha önce denemiş ama başaramamıştır. Buna karşın oğul, kötücül güçleri mağlup ederek kızını kurtarmayı başarır. Bu durum, toplumdaki ve ailedeki dışıl gücün tekrar kazanılarak dengenin sağlanmasını temsil ettiği gibi aynı zamanda erginlenme sürecindeki oğulun kendisini ispatlaması ve babası ile arasındaki çatışma döneminin de sona ermesi anlamına gelir. Psikanalistlere göre, ödipal sorunlardan dolayı düşman ya da rakip olarak görülmeye başlanan babanın yerini masallarda dev, ejderha, canavar, boğa vs. alır. Masalda bunların alt edilmesi ya da öldürülmesi, bilinçaltında babaya duyulan öfkeyi yok eder.

Diğer bir çatışma konusu ise yaşlı ve ölmek üzere olan padişahın oğullarına birtakım uyarı ve nasihatlerde bulunması ancak onların kimi zaman meraklarına kimi zaman da alt benliklerine yenik düşerek bu nasihatlere uymamalarıdır. Bu nedenle oğullar çoğu zaman tehlikeli olay ve durumlara karışsalar da aslında bununla birlikte kendilerini tanıma ve kişiliklerini bütünleştirme imkânı bulurlar.

İktidara Geçmek

Padişahla oğlu arasındaki çatışma unsurlarının temelinde iktidar olma mücadelesi bulunur. Henüz görevine devam edebilecek güçte ve akılda olduğuna inanan baba, oğlunu kendi yerinde görmeye hazır değildir. Öyle ki bazı masallarda henüz dünyaya gelmemiş oğul bile onun için bir tehdit oluşturur. Örneğin “Aslan Ali” adlı masalda bir padişaha rüyasında eşinin hamile olduğu, bir oğlunun olacağı ve bu oğlanın onun başına yetmiş iki çeşit felaket getireceği, bunun için doğar doğmaz onu yok etmesi gerektiği söylenir. Bunun üzerine padişah, oğlu dünyaya gelir gelmez onu öldürmeleri için cellâtlara teslim eder. Ancak cellâtlar bebeği kıyamaz ve onu bir aslan yatağına bırakıp dönerler. Aslan, bu bebeği kendi yavrularıyla birlikte besleyip büyütür. Bir süre sonra padişahın gözleri kör olur. Padişaha rüyasında bir aslan kanı sürülürse gözünün açılacağı söylenir. Bunun

dönemin habercisidir. Preödipal evrede, çocuğun dünyası anne ile çocuktan müteşekkil iken ödipal evrede bu ikili ilişkiye üçüncü kişi olarak baba dâhil olur. Anatomik farklılıkların ve buna bağlı olarak cinsel farklılıkların da algılanmaya başlamasıyla, Oedipus kompleksi belirginleşir ve çocuğun gelişim sürecinde yeni bir dönem, ödipal evre başlar.” (Parmaksız, 2017, s. 111)

“Sigmund Freud, preödipal dönemi anne ile özel bir bağın olduğu (Freud, 1932) bir evre olarak tarif ederek bu dönemin en önemli unsurunun anne-çocuk ilişkisinin niteliği olduğunun altını çizmiştir. (...) Dr. Ruth M. Brunswick, preödipal dönemin, babanın henüz bir rakip olarak ortaya çıkmadığı, çocuğun cinsiyetinin bir etken olmadığı, birincil sevgi nesnesi olan anne ile çocuk arasındaki güçlü bağın temellerinin atıldığı dönem olduğunu belirtmiştir” (Brunswick, 1940, aktaran Parmaksız, 2017, s. 53-54).

Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Parmaksız, 2017.

üzerine padişahın emriyle askerler aslan yatağına gelirler ve burada yiğit bir delikanlıyla karşılaşırlar. Çok güçlü olan bu delikanlıyı orduya katmak için saraya getirip eğitirler. Ona “Aslan Ali” adını verirler. Bir zaman sonra ülke düşmanlar tarafından işgal edilir. Padişahın diğer oğulları şaşırıp kalır; ne yapacaklarını, düşmanları nasıl kovacaklarını bilemezler. Ancak Aslan Ali, demir bir sopa ile düşmana savaş ilan eder ve onları yurttan kovar. Böylece babasının yerine padişah olur (Alptekin, 2002, s. 321).

“Masal, insanlığın temel ancak kabullenilmesi güç itkilerini, sık kurgular içinde, arzu gibi masumluktan da vazgeçmeyi gerektirmeyen kurnaz bir zarafetle doyuma ulaştırır. Baba zaten yaşlanmıştır, iktidardan usanmıştır ya da kurtarılmasını gerektirecek bir felakete, dilencilığe varacak bir yaşama beceriksizliğine düşmüştür. Böylece oğul ondan çifte intikamını alır: Hem iktidarını devralarak hem de kurtarıcısı olmanın zaferiyle... Öte yandan hiç de barışık olmadığı bu zafer itkisi, merhametli, hayırlı evlat olmanın romanıyla kendine tekin bir yer edinmiştir. Böylece ikircikli, tezat duygular sorunsuz, akıllıca bir çözüm içinde dengelenir.” (Sezer, 2017, s. 45).

“Kuşdili Bilen Şehzade” adlı masalda padişahın önceki eşinden olan yedi sekiz yaşlarındaki oğlu, bahçedeki kuşların: “Öyle bir zaman gelecek, oğlunuz Osman padişah olacak; biriniz eline su dökeceksiniz, biriniz de peşkir tutacaksınız. Anası su dökecek, babası peşkir.” diye öttüklerini söyleyince analığın içine bir hasetlik düşer ve padişaha: “Demek zaman gelecek ki bu bizi hizmetçi edecek. Ya bu oğlanı kaybedeceksin ya beni boşayacaksın!” der. Bunun üzerine padişah, oğlunu bir sandığa koyup denize bırakır. Birçok maceradan sonra çocuk başka bir memleketin padişahı olur. Yeni padişahla tanışmak ve onu tebrik etmek isteyen babası ve analığı onu saraylarına davet edip hizmet ve ikramlarda bulunur. Böylece kuşların kehaneti gerçekleşir (Sakaoğlu, 2002, s. 459). Burada şehzade zaten tahtın tek vârisidir, ancak böyle bir ifade kullanmış olması, babasına ve analığına saygısızlığı hoş karşılanmaz. Oğulda babanın yerine geçme arzusu vardır. Ernest Jones, “Erkeklik organını simgelemesi sık sık yılanla özdeşleştirilmesinden anlaşılın şeytan, iki bastırılmış isteği, oğlun hem babayı taklit etme hem de ona başkaldırma arzusunu somutlaştırmış olan bir baba figürüdür.” der (Dorson, 2011, s. 44).

Şehzadenin aslan ve kuş gibi hayvanlardan yardım aldığı bu tür masallar, Bettelheim’in belirttiği gibi, ebeveyne üstünlük sağlamak hususunda genellikle onu iki ayrı figüre bölme yöntemini kullanır. Bunlardan biri, çocuğu küçümseyen bir ebeveyn, diğeri ise genç çocuğun karşılaştığı yaşlı bir bilge ya da bir hayvandır (Bettelheim, 2019, s. 175).

Padişah, kendi yerinde gözü olmadığına kanaat getirdiğinde oğluyla çatışma yaşamaz. Örneğin “İyi Bir Hükümdarın Üç Oğlu” adlı masalda hükümdarın iyi tahsil görmüş, bilgili ama epeyce de yaşlanmış üç oğlu vardır. Bir gün padişah

onların yeterince olgun olup olmadıklarını sınamak ister. Oğullarını sırayla yanına çağırıp: *“Bak, artık ben ihtiyarladım, çekileceğim, yerime senin geçmen lazım. Yalnız şunu unutma ki, elinde kuvvet varken halka iyi muamele et ve kendini sevdin. Böylece hem milletin mesut yaşasın hem de senin kudretin daim olsun.”* der. Oğullarının her birinden: *“Aman babacığım, daha sen beş on sene memleketi idare edebilirsin, bana tacını tahtını vermeye hacet yok.”* cevabını alınca padişah çok memnun olur fakat sevindiğini belli etmemek için onlara: *“Yaa demek sen benim sözümü dinlemiyorsun, ben de yapacağımı bilirim.”* der (Boratav, 2001, s. 140).

Yaşlı ve ölmek üzere olan padişah, oğullarının yeterince olgunlaşmış olgunlaşmadığını sınamak, tahtını hangi oğluna bırakacağına karar vermek durumunda kalır. Bu durum kimi zaman tahta geçemeyen oğullarıyla çatışmasına neden olur. Örneğin “Üç Tüy” masalında kralın üç oğlu vardır. Büyük ve ortanca oğulları akıllıdır. En küçük oğlu da akıllı ve temiz kalpli biridir ama herkes onu ahmak olarak görür. Kral ihtiyarlayınca çocuklarına: *“Şehirden çıkıp çok ince dokunmuş en güzel halıyı bana kim getirirse ölümünden sonra o kral olacak.”* der. En güzel halıyı küçük oğlu bulup getirince tacının ona ait olduğunu söyler. Bunun üzerine diğer oğulları kıskanarak babalarını rahat bırakmazlar ve ona koca bir milleti, akılsız birinin eline bırakmanın doğru olmadığını söylerler (Boratav, 2001, s. 152). “Gül ile Sinan” adlı masalda yaşlı bir padişah, öldüğünde oğullarının taht için münakaşa etmemeleri için onlardan birini yerine geçirmek ister. Hangisinin daha akıllı olduğunu ve memleketi iyi idare edebileceğini tespit etmek için her birine onar bin lira para verir ve bir yıl boyunca onu artırmalarını ister. Parayı en çok artıran oğlunu yerine padişah yapacaktır. Büyük ve ortanca oğlu ticaretle uğraşmış parayı artırmış olarak dönerler ancak küçük oğlu eli boş gelir. Padişah çok öfkelenerek onun idam edilmesini emreder. Vezirler idama razı olmayıp ona biraz daha süre verilmesini önerirler. Böylece küçük oğlan, tekrar yolculuğa çıkıp sihirli bir dübün, şemsiye ve sefer taşıyla döner. Padişah da tahtını ona bırakır (Şimşek, 2001, s. 171-184).

Masallarda padişahın büyük oğulları genellikle olumsuz tiplerdir. Örneğin “Göztaşı” adlı masalda padişah kördür. Sabahları gözlerinin üzerine sürdüğü sihirli bir taşla, o günün akşamına kadar etrafını görebilmektedir. Bir gün göz taşı kaybolunca padişah, mirasının büyük kısmını onu bulacak oğluna vereceğini söyler. İlk iki oğlan zevke sefaya dalıp babalarını unuturlar. Ancak küçük oğlan birçok maceradan sonra göz taşını bulur. Ağabeyleri, küçük kardeşlerinin gözüne zehir damlatıp onu kör eder ve babalarına taşı kendilerinin bulduklarını söylerler (Boratav, 2001, s. 91).

Ülke yönetiminin hanedandan olmasa da bilgisi ve akıyla memlekete yarar sağlayacak kişilere verilmesi gerektiği iletisinde bulunan masallar vardır. Örneğin “Kayıkçı ve Keloğlan” masalında padişahın biri oğlan biri kız iki çocuğu vardır. Padişah, çocuklarını her şeyden çok sever, her istediklerini yerine getirir ve şöyle düşünür:

Küllüye

TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN 100. YILI ÖZEL SAYISI

“Ben oğlum üzülmesin, sıkılmasın diye bugüne kadar onun hiçbir şeyine karışmadım. Hâlbuki bir gün öldüğüm zaman, memleketin idaresi ona kalacak. Onun bu ülkeyi idare edebilmesi için tecrübeli ve bilgili olması lazım. Şu hâlde hemen hocalar tutarak zamanın bilgilerini oğluma öğretmeliyim.”

Padişahın oğlu, bu karardan hiç memnun olmaz ve *“Niçin insan canını eziyete sokmalı. İşte babam da okuma yazma bilmiyor. Memleketi idare edemiyor mu, millet de onu pekâlâ seviyor. Meydanda at oynatmak dururken ne diye kafamı yorayım!”* diye düşünürken o sırada bir ağacın dibine uzanmış uyumakta olan üstü başı perişan, kendi yaşlarındaki Keloğlan’ı görür. Keloğlan, sarayın kayıkçılığını yapmaktadır. Şehzade, dersleri kendisi yerine onun alması için Keloğlan’ı ikna eder. Keloğlan, bu durum ortaya çıktığında başının vurulacağından korkar ama öğrenmeye de çok meraklıdır. Ayrıca bir gün padişahın kızını bahçede dolaşırken görmüş ve ona âşık olmuştur. Bu vesileyle onu daha sık görebileceğini düşünerek sevinir. Şehzade yerine dersleri onun aldığı ortaya çıkınca padişah Keloğlan’ı öldürmek ister, ancak akıllı veziri yabancı hocaların yapacağı bir sınavda oğlunun yerine onun daha başarılı olabileceğini söyler. Keloğlan’ın sınavdaki başarısını gören padişah, onun gibi bilgili birinin memlekete de lazım olacağını düşünerek canını bağışlar ve kızıyla da evlenmesine izin verir (Boratav, 2001, s. 83).

Aynı Kıza Âşık Olmak

Masallarda padişahla oğlu arasındaki temel çatışma unsurlarından biri aynı kıza âşık olmaktır. Bu motif, masalda sembolik ve arketipsel anlamlar taşır. Baba ve oğlun âşık olduğu kız, Freud’un yaklaşımıyla değerlendirildiğinde, ödipal sorunların merkezini oluşturan “anne” olarak düşünülebilir (Freud, 1998). Padişahla şehzadelerin ön planda olduğu masallarda annenin eksikliğine dikkat çeken Von Franz, saraydaki dişil ögenin eksikliğinin ancak şehzadenin evleneceği kadınla tamamlandığını belirtir.

“Bu anlatılara, daima bireylerin rüyalarına baktığımız şekilde bakmalı ve bilinçli durumun bu türden bir mitle neyi telafi ettiğini sormalıyız. Ardından açıkça görürsünüz ki, bu türden bir hikâye, içerisinde ataerkil tasarılar ve yükümlülüklerin hüküm sürdüğü bir toplumun bilinçli tutumunu telafi eder. Bu toplum, bunlar yüzünden, olaylara irrasyonel, kendiliğinden adaptasyonun kaybolduğu kalıplaşmış ilkeler tarafından yönetilmektedir.(...) Biz, bilincin aşırı gelişmesi dolayısıyla yaşamı olduğu gibi alabilme esnekliğini kaybetmiş insanlarız.” (Von Franz, 2021, s. 77).

Ataerkil yapının hüküm sürdüğü toplumda, dişil ruh ve anlayışın eksikliği hissedilir. Geleceğin padişahı olarak şehzadenin tahta geçmeden önce, sevdiği kızla evlenmeyi başarması, kişisel gelişimin yanı sıra toplumsal gelişime de işaret eder. Böylece masal, yönetim anlayışında dişil akıl ve duyarlılığa da ihtiyaç olduğu, dengenin ancak bu yolla sağlanacağı anlayışının iletisini de vermiş olur.

Analitik psikolog Marie-Louise von Franz'a göre eğer bir peri masalı "Kralın üç oğlu vardı." şeklinde başlarsa, aslında orada dört karakter olduğu fark edilir fakat anne eksiktir:

"Hikâye oğullardan biri, onun gelini, kardeşinin gelini ve bir diğer gelin ile sonlanabilir –yani, tekrar dört karakter vardır fakat farklı bir dağılımdadır. Başlangıçta annenin ortada olmadığını ve sonunda üç kadın olduğunu gördükten sonra, tüm hikâyenin dişil ilkeyi kurtarmakla alakalı olduğundan şüphelenilebilir." (Von Franz, 2021, s. 55).

"Bu normal bir aile değildir, zira ne anne ne de kız kardeş mevcuttur ve kişilerin başlangıç kurgusu salt erildir. Bütünlüklü bir aileden beklediğiniz dişil öge sunulmamaktadır. Baş eylem, doğru kadını bulmakla alakalıdır, krallığın mirası buna bağlıdır. Başka bir nokta da kahramanın eril edimler sergilememesidir. Kelimenin karşılık geldiği anlamıyla bir 'kahraman' değildir. Daima dişil öge tarafından ona yardım edilmekte, sorun onun için çözülmekte ve haliyi dokuma ve çemberin içinden atlama gibi tüm gerekli edimler yine bu dişil öge tarafından sergilenmektedir. Hikâye bir evlilikle –eril ve dişil ögelerin dengeli birliğiyle- sonlanır. Demek oluyor ki, genel yapı, içerisinde eril tutumun egemen olduğu ve dişil ögeden yoksun olan bir soruna işaret etmektedir ve hikâye ise bize kayıp dişilin nasıl geliştirildiği ve yeniden tesis edildiğini anlatmaktadır." (Von Franz, 2021, s. 65).

Masalda babanın aynı zamanda padişah oluşu göz önüne alındığında ise âşık olunan kız bir "ülke"nin metaforu olarak da değerlendirilebilir. "Hırızmalı Güzel" adlı masalda padişah, bir kıza âşık olur. Kızı koruyan yedi tane devi olduğu için onunla evlenemez. Başka bir kadınla evlenir ve oğlu olur. Oğlu, padişahın âşık olduğu kızın fotoğrafını, girmesi yasaklanan kırkıncı odada görür ve ona âşık olur. Böylece padişahla oğlu arasında bir mücadele başlar (Alptekin, 2002, s. 384). Elazığ'dan derlenmiş "Dünya Güzeli" adlı masalda da padişahın oğlu, hazinede saklı olan dünya güzeli bir kızın resmini görünce âşık olur. Babası da daha önce bu kıza almaya çalışmıştır ancak başaramamıştır. Kızın kalesi insan başlarından yapılmıştır ve kalenin tamamlanması için bir baş eksiktir. Kız, onu konuşturabilen kişiyle evlenecektir. Konuşturamayanlar ise başı kesilerek öldürülecektir. Şehzade, üç gece üç ayrı masal anlatır ve masal sonundaki tartışmaya katılan kız konuşmaya başlar (Günay, 1975, s. 524). Taşeli'den derlenmiş "Dünya Güzeli" adlı masalda ise padişahın oğlu otuz iki çeşit kuşdili bilir. Bu durum, masalarda olgunluğun göstergesidir. Dünya güzelini getirmek istediğini söylediğinde babası: "Yav oğlum etme, getme, ben buna dünya asgerler saldım, getiremedim, sen nasıl getireceksin, tıfil bir çocuk getiremez bunu." der. Kuşların yardımıyla oğlan dünya güzelini getirir (Alptekin, 2002, s. 424). Konuşmayan kıza konuşturması ya da kuşların dilini anlaması, şehzadenin artık evlenebilecek kadar olgunlaştığının, kişilik bütünlüğünü sağladığının sembolik anlatımıdır (Bettelheim, 2019, s.133).

“Mayıl ile Âb-1 Güneş” adlı masalda oğlunun da âşık olduğu Âb-1 Güneş adlı kızı almak için padişah savaş açar. Asker kalmaz, kırılır. İnsanlar artık vuruşmaya sırayla teker teker gider. Padişahın niyeti kızı kendine almaktır. Şehzade, bir demirci dükkânına rast gelir. Boğaz tokluğuna onun yanında çalışmak ister. Demirci: *“Ah bire oğlum, Mayıl diye bir adı batasıcının yüzünden kimse galmadı. Goç Garaduman mı ne zikkımisa, asger goymadı gırdı, padişah gırdırdı. Ben, daha böyle enayi, alçak adam görmedim. Oğlunun avradını geçirecek. Sabah da sıra bende.”* der. Mayıl, babasının savaştığı kişiyi yakalayıp ona götürür ve *“Heç kimsenin elini dokundurma, sen öldür, yürân ferah olsun. Bak, yedi sene harbetmişsin, rahatlırsın.”* der. Padişah yaklaşınca oğlan, özellikle gevşek bağladığı Garaduman’ı bırakır ve o da padişahı öldürür. Padişahın yerine oğlu Mayıl geçer ve Âb-1 Güneş ile evlenir (Şimşek, 2001, s. 243-244). Burada öldürülen bir bakıma açgözlülük, bencillik, zalimlik gibi alt benliğin yıkıcı ve vahşi yönleridir. Başka bir ifadeyle şehzade, tahta geçmeden önce, kişiliğindeki olumsuz özellikleri yok eder. Diğer insanları tanır, karşı cinsi anlar ve evlenerek hayatındaki dişil ruhun eksikliğini de giderir.

Gümüşhane’den derlenmiş olan “Konuşan Bebek” adlı masalda padişahın oğlu gölün kenarında otururken bir kurbağa çıkıp ötmeye başlar. Şehzade bu sese vurulur, kurbağayı yakalayıp saraya götürür. Kurbağa güzel bir kıza dönüşür ve oğlanla evlenir. Oğlanın annesi, padişaha: *“Oğlum bir kız getirmiş ki sana lâyıık, ona lâyıık değil.”* der. Padişah: *“Öyleyse oğlanı öldürelim de gelini ben alayım.”* der. Bu arada anne ölür. Padişah bir cadının önerisiyle oğlunu evden uzaklaştırmak için ona: *“Oğlum, git öte dünyada annenden anahtarını al gel.”* der. Oğlan, aslında bir peri kızı olan eşinin yardımıyla bunu başarır. Bunun üzerine babası: *“Oğlum bana öyle bir halı getireceksin ki bütün askerler üzerinde yemek yiyecek, yarısı da boş kalacak.”* der. Oğlan bunu da başarınca babası: *“Oğlum bana körpe bir çocuğu konuşturacaksın.”* der. Oğlan körpe bir çocuk getirir. Çocuğun bedduasıyla padişah taş kesilir (Sakaoğlu, 2002, s. 303). Bu masalın Yukarıçukurova’dan derlenmiş olan “Kurbağa ile Padişahın Oğlu” adlı eş metninde de padişah küçük oğlunun hanımına âşık olur. Evden uzaklaşp ölmesi için oğlundan olmayacak şeyler ister:

“Oğlum, bir tas arpa getirecân, şehrin ortasına goyacân, o arpayı; at, eşek, tavık, inek yiyecek, o arpa gene de tükenmeyecek. Yoğsa, boynun cellat.” *“Bana bir salkım üzüm getirecân, bütün şu şehir halkı bu üzümden yiyecek, gene de üzümün gopduğu yer belli olmayacak.”* *“Bir çadır getirecân, bunu gurucân, şu bütün şehir halkı altına birikecek, gene de çadırın yanı boş galacak.”* *“Bir gecede, şu benim sarayımın garşısına bir saray yapıracân, benim sarayımdan bir tabaka daha güzel, bir tabaka daha yüksek olacak. Bunu yapdın, yapdın, yapmazsan boynun cellat.”* *“Senden boyu bir garış, sakalı iki garış bir cüce isdiyom.”*

Küçük şehzade bunların hepsini gölden çıkan bir peri kızı olan eşinin yardımıyla gerçekleştirir. En sonunda getirdiği cüce: *“Bir tas arpiye, şu bütün*

şehrin atı, eşeği, tavuğu yer de tükenmez mi? Ayakları taş kesilesice padişahım.” der ve padişahın ayakları taş kesilir. *“Bir çadırın altına bütün şehir halkı girer de, çadırın bir tarafında yığılı galır mı? Dizlerine kadar daş olasıca padişahım.”* der ve padişah dizlerine kadar taş olur. *“Bir salkım üzümü, bir şehir halkı yer de, bitmez mi? Guşağına kadar daş olasıca padişahım.”* der ve padişah kuşağına kadar taş kesilir. *“Bir gecede senin sarayın garşısına, bir saray yapılır mı? Boğazına kadar daş olasıca padişahım.”* der ve padişah boğazına kadar taş olur. *“Boyu bir gariş, sakalı iki gariş cüce olur mu? Her tarafı daş kesilip de tıkr tıkr yuvarlanıp gedesece padişahım.”* der ve her tarafı taş kesilen padişah tıkr tıkr yuvarlanarak gider (Şimşek, 2001, s. 77-80).

Bu masalın İstanbul’dan derlenen “Bir Zalim Padişah” adlı eş metninde padişahın evlenecek yaşa gelmiş üç oğlu vardır. Padişah onlara sarayın damına çıkıp ok atmalarını, attıkları okun tesadüf ettiği evin kızıyla evlenmelerini söyler. Büyük ve ortanca oğulların attığı oklar bölgenin ileri gelenlerinin evine tesadüf eder ve onların kızlarıyla evlenirler. Ancak küçük oğlunun attığı ok bir kuyuya düşer ve orada bir kaplumbağaya saplanır. Küçük oğlan kısmetine razı olup kaplumbağayı eve getirir. Kaplumbağa, gece yarısı çok güzel bir kıza dönüşür ve aslında bir peri kızı olduğunu söyler. Oğlan bu duruma çok sevinir ve birlikte padişahın elini öpmeye giderler. Padişah bu kıza âşık olur ve vezirine oğlunu öldürmesini, karısını da kendisine zevce olarak almasını emreder. Vezir bunun çok ayıp olduğunu, onun yerine oğluna yapılması zor bir şey emretmesini ve yapamazsa onu öldürtmesini önerir. Bunun üzerine padişah, oğlundan tüm saray halkının ve mahallenin yiyip doyacağı bir salkım üzüm bulmasını ister. Oğlan, peri kızının yardımıyla bir salkım üzüm bulur. Bu üzümün taneleri koparılnca yerinden yenisi çıkmaktadır. Oğlunu öldürtmeye kararlı olan padişah, bu defa ondan yürüyen, konuşan, oynayan, zıplayan yeni doğmuş bir çocuk getirmesini ister. Oğlan yine peri kızının yardımıyla böyle bir çocuk bulup getirir. Çocuk; üstüne atlayıp saçını, sakalını yolarak padişahı öldürür (Boratav, 2001, s. 47).

“Kuşlar Padişahının Kızı” masalında padişahın gözü kör olur. Oğulları onu iyileştirmek ister. Bunun için padişahın atının ayak basmadığı yerden toprak getirmeleri gerekmektedir. Büyük oğulları ayrı ayrı altı aylık yol gidip toprak getirirler ancak bu topraklara padişahın ayağı değmiştir. Küçük oğlan birçok mücadeleden sonra denizden çıkan atın ayağındaki toprağı alıp babasına götürür. Çünkü babasının atının ayağı sadece denizdeki toprağına değmemiştir. Padişah, gözü açılınca oğlunun yanındaki kızı görür. Eskiden âşık olduğu, almaya çalışıp alamadığı kuşlar padişahının kızını görünce aklından yine kötü şeyler geçer. Bunu fark eden kız da ona “Gözün çıka mı!” diyerek kızar ve iki parmağıyla padişahın iki gözünü çıkarır. Bunun üzerine padişah ölür, oğlu da onun yerine geçer (Şimşek, 2001, s. 60-67).

Örneklerde görüldüğü üzere zalimlik, bencillik, hırs ve açgözlülük padişahın alt benliğine hükmetmesini, dolayısıyla üst benliğin gereklerinden olan etik

kuralları ve toplumsal değerleri görmesini engeller. Bu durum masallarda genellikle körlük metaforuyla ifade edilir. Kişilik bileşenlerini bütünleştirememiş, dolayısıyla olgunlaşmamış padişah, taş kesilir veya feci bir şekilde öldürülür (Güneş Ulus, 2023).

Padişahla şehzade arasında çatışma yaratan unsurlardan biri de üvey annedir. O da bazı masalarda alt benliğinin esiri olarak etik olmayan tavırlar sergiler ve şehzadenin evi terk etmesine neden olur. Örneğin “Gül ile Sinaver” masasında bir padişahın iki oğlu vardır. Büyüğün adı Sinaver, küçüğün adı Gül’dür. Çocukların annesi ölür. Babaları dul bir kadınla evlenir. Ancak kadının gözü Sinaver’dedir. Sinaver bu duruma karşı çıkınca kadın ona iftira atar. Bunun üzerine padişah, oğlunun idam edilmesini ister. Vezirlerin karşı durmasıyla idamdan vazgeçip onu uzak bir memlekete gönderirler (Sakaoğlu, 2002, s. 451). Üvey anne yüzünden evi terk eden oğul motifi “Mehmet Bey” adlı masalda da bulunur. Bu masalda padişahın hanımını doğum yaparken ölür. Karısının ölümüne hiç üzülmeyen padişah, “Kadın bulunur ama çocuk bulunmaz.” der ve oğluyla yaşar. Bir süre sonra tekrar evlenir. Ancak yeni eşi, vezirle ilişkiye girerek padişahı ve oğlunu öldürüp onunla birlikte tahta geçmeyi planlar. Oğlunun üvey annenin kötü niyetlerini öğrenip evi terk etmesi üzerine padişah “elini dizine vura vura ağlar ve üzüntüsünden kör olur.” (Boratav, 2001, s. 93).

Devi Öldürmek

Campbell’e göre baba, annesiyle yaşadığı cennete dışarıdan giren ilk kişi olarak çocuğun arketipsel düşmanıdır; bu yüzden, yaşam boyunca tüm düşmanlar (bilinçdışında) babanın simgesidir.

“Öldürülen şey baba olur. İşte, (söz gelimi Yeni Gine’de) kafa avcısı toplulukların, kan davası baskınlarından eve getirdikleri başlara gösterdikleri saygı. İşte, savaş yapmak için karşı konulmaz heves: babayı yok etme itkisi durmaksızın kendini kamusal vahşete dönüştürmektedir. (...) ‘Kötü’ dışa atılır ve püskürtülürken, ‘iyi’ baba-anne mutluluğunun tamamı eve saklanır.” (Campbell, 2021, s. 146).

Bettelheim de ödipal çatışmanın eşiğindeki genç erkek çocuğun, anneden özel ilgi görmesine engel olan babasına öfke duyduğunu, annenin en büyük kahraman olarak kendisine hayranlık duymasını istediğini; dolayısıyla babayı bir şekilde aradan çıkarmak istediğini belirtir (Bettelheim, 2019, s. 145). Bettelheim, masalarda kötü üvey annelere sık rastlanırken, “iyi” babanın yerini alan kötü üvey babaya nadir rastlanılmasını; onun yerini canavar, dev, ejderha vb.nin almasıyla açıklar, yani anneyi tamamen sahiplenmeye engel olan şey babanın kıskançlığı değil, kötü bir ejderhadır:

“Babalar çocuklara genellikle çok daha az ilgi gösterdiğinden, babanın çocuğa engel olmaya ya da ondan taleplerde bulunmaya başlaması o kadar da büyük bir hayal kırıklığına yol açmaz. Bu yüzden erkek çocuğun ödipal

arzularının önünü kesen baba, annenin aksine evdeki kötü figür olarak görülmemekle birlikte, biri iyi ve bir kötü olarak iki figüre de ayrılmaz. Ödipal çocuk bunun yerine hayal kırıklıklarını ve kaygılarını bir canavar, dev ya da bir ejderhaya yansıtır.” “Erkek çocuk ejderhayı ya da kötü kalpli devı yok ettiğini düşleyerek gerçek babasına duyduğu öfkeden kurtulduğunda onu daha da çok sevebilir.” (Bettelheim, 2019, s. 148-149).

Ödip kompleksinin örnekleriyle epik ve mitik anlatılarda da karşılaşılmaktadır. Örneğin Oğuz Kağan, İslâmiyet’in kabulünden önceki Uygur anlatmasında halkı bir canavardan (gergedan) kurtardıktan sonra kağan olur (Arat, 1987, s. 605-672). Reşideddin anlatmasında ise Oğuz Kağan, İslamiyet’i kabul etmediği gerekçesiyle babası Kara Han’ı öldürür (Togan, 1982). Mehmet Kaplan’ın da belirttiği üzere burada Freud’un Ödip kompleksini hatırlatan bir durum vardır:

“Dede Korkut Kitabı’nda Dirse Han da oğlu Boğaç’ı ‘annesi ile sohbet etti’ diye bir savaş esnasında öldürmeye kalkar. Boğaç’ı ölümden annesi kurtarır. Tarih-i Oğuzan ve Türkân’da Uygurca Oğuz Kağan destanı ile Dede Korkut Kitabı’ndaki gibi kahramanın şahsiyet kazanmak için vahşi veya azgın hayvanı öldürme motifine rastlanılmaz. Freud psikolojisine göre tefsir edilirse, çocukların gençlik devresine geçerken öldürdükleri vahşi veya azgın hayvanı babanın sembolü olarak almak mümkündür.” (Kaplan, 1996, s. 22).

Masallarda ödip kompleksinin doğrudan baba-oğul (padişah-şehzade) ekseninde olduğu kadar, bilhassa Keloğlan masallarında olduğu gibi, gerçek babanın dışında, güçlü görünen başka kişi ve varlıklarla da yaşandığı görülebilmektedir. Padişah’ın kızına talip olan Keloğlan’ın padişah, vezir ve dev gibi otoriteyi, babayı temsil eden figürlerle mücadeleye giriştiği masallar da ödipal unsurlara değinmektedir (Parmaksız, 2017, s. 103).

Dinlenmeyen Nasihat, Uyulmayan Yasak

Dış dünyaya gönderilerek olgunlaşma yolculuğuna çıkan çocuğa babanın birtakım nasihatleri, uyarıları vardır. Çoğunlukla babanın hastalanması veya ölümüyle aynı zamana denk gelen bu yolculuk, çocuğun aileden bağımsızlaşması ve birey olduğunu fark etmesi için gereklidir.

Halk masallarında ölüm vaktinin yaklaştığını bilen padişah, oğullarına vasiyetini bildirip mirasını paylaştırırken birtakım nasihatlerde de bulunur. Yapmaları ve yapmamaları gereken şeyleri belirtir. Bu uyarıları dikkate almayan oğul çeşitli sıkıntılarla karşılaşır, tehlikeli maceralara atılır. “Horasan Padişahı” adlı masalda padişahın üç oğluna vasiyeti şöyledir: *“Dere ağzında yatmayacaksınız, zaptiyelerle arkadaşlık yapmayacaksınız, bir de köselerle alışveriş yapmayacaksınız.”* (Alptekin, 2002, s. 251). “Yedi Kardeş Yedi Dev” adlı masalda padişahın yedi oğlu vardır, bunlar kendileri gibi aynı anne babadan yedi kızla evlenmek isterler. Ancak böyle yedi kız memlekette yoktur, sadece dev memleketinde vardır. Yola çıkan oğullarına padişah; çadırda, değirmende ve

çayırda yatmamalarını nasihat eder (Alptekin, 2002, s. 354). “Çini Maçın Padişahı” adlı masalda ise padişahın üç oğluna vasiyeti şöyledir: “*Oğullarım, evlâtlarım, ben ölünce filan memlekette, filân ovada oturan sütkardeşime gidersiniz, o ne derse onu yaparsınız, onun sözünden dışarı çıkmazsınız.*” (Günay, 1975, s. 517). Burada padişah, çocuklarının bağımsız hareket edebilecek seviyeye henüz gelmediğini düşünerek onları amcalarına yönlendirir. “Gül Sinan’a Ne Yaptı Sinan Gül’ü İncitti” adlı masalda da ölmeden evvel padişah: “*Artık ömrüm yaklaştı, sizin malınızı ben bölüştüreyim ki sonra doğuş yapmayasınız. Benim kırmızı çadırım büyük oğluma, kırmızı atım ortanca oğluma, sarayım da küçük oğluma.*” diyerek mal varlığını oğulları arasında paylaşır ve onlara sarayın yanından ayrılan yola girmemelerini tembihler. Bu tembih çocukların merakını uyandırır. Babalarının ölümünün ardından büyük oğlu merakına yenik düşüp sarayın yanındaki yola girer. İp eğirmekte olan ihtiyar bir kadınla karşılaşır ve ona bu yolda ne olduğunu sorar. Kadın; bu yolun sonunda Dünya Güzeli olduğunu, gidenlerin gelmediğini, tehlikeli olduğunu söyler ancak büyük oğlan dinlemez ve karşılaştığı cellâtlar tarafından öldürülür. Ağabeyini merak edip onu bulmak için aynı yola giren ortanca oğul da öldürülür. Padişahın küçük oğlu da o yola girer, birçok maceradan sonra Dünya Güzeli’ni bulup öldürerek ağabeylerinin intikamını alır (Günay, 1975, s. 521).

“Kara Yılan” masalında, çok ihtiyar bir padişahın üç oğlu vardır. Bir gün çocuklarını çağırır ve “*Yavrularım ben artık öleceğim, size birer tane sandık veriyorum. Bu sandıklar size mirasımdır, ölünce kavga etmeyin, üç kardeş birbirinize danışmadan hiçbir iş tutmayın, akşam ezanından sonra hiçbir yere gitmeyin, kalenin içine gidip yatmayın.*” diye nasihatte bulunur. Bunları söyledikten birkaç ay sonra da padişah ölür (Boratav, 2001, s. 100).

Kapalı sandık sırlarla doludur. Ayrıca sandık, Campbell’in “balina karnı” olarak adlandırdığı bir durumu, yani insanın gelişim evreleri arasında durup düşünüp kendini tanımasına olanak sağlayan bir tür dışarıdan soyutlanma dönemini de akla getirir (Campbell, 2021). Dolayısıyla baba, çocuklarından hem kendilerini hem de birbirlerini tanımalarını, anlamalarını ve olgunlaşmalarını istemektedir. Üç kardeşe, birbirlerine danışmadan iş yapmamalarının öğütlenmesi; kişiliği oluşturan üç katman arasındaki uyumun gerekliliğini hatırlatır. Alt bilinç, benlik ve üst benlik birbirini tamamlayarak bütünlüklü bir kişilik oluşturur. Bunlardan birinin yadsınması veya bastırılması kişilikte hasara yol açar (Bettelheim, 2019). Babalarının hiçbir sözünü tutmayan şehzadelerin hayatı da talihsiz Sinan Padişah’inkine benzeyecektir. Nitekim masalın sonunda kara yılan (Sinan Padişah’ın kara yılanı dönüştürdüğü baldızı) en küçük şehzadeyle evlenerek onların hayatına da girer.

Babanın yasak ve uyarıları, oğulda daha çok merak uyandırır. “Cinpulat” masalında padişahın kırk bekâr oğlu vardır. Bunlar bir gün evlenmek için yola düşerler. Babası en küçük oğlunu “*Sen dur, ben seni evlendiririm.*” diye göndermek istemez. Ancak kırkıncı oğlan, babasını dinlemez ve ağabeyleriyle yola

koyulur (Sakaoğlu, 2002, s. 418). “Şemşirak Taşları” masalında padişah bir cami yaptırır. Bir gün camiden çıkarken karşılaştığı Hızır, padişaha: “*Bu cami çok iyi oldu. Şemşirak taşları olsa daha güzel olurdu. Bunlar Hint’te bulunur.*” deyip kaybolur. Padişah durumu oğullarına anlatır. Büyük ve ortanca oğlu taşı getirmeyi kabul eder. Küçük oğul da getirmek ister ancak babası ona: “*Sen gidemezsin, öyle şeyleri ne bilirsin, o yolları çıkartamazsın.*” der. Küçük oğul ısrar edince nasıl olsa gidemez diye ona kötü bir at verirler (Sakaoğlu, 2002, s. 405).

“Uçar Leyli”de yer alan “Adsız-14” başlıklı masalda padişah, oğluna: “*Oğlum sakın şu dağın arkasına ava gitme.*” der. Çocuk merak eder ve kırk çakırını alıp dağ ardına ava çıkar, keklik avlar. Vurduğu kekliği elinden kaçırır. Keklik uçup tanınmış bir göçebe kızının çadırına konar. Kızı görünce âşık olur, düşüp bayılır. Göçebeler şehzadeyi ayıltıp evine gönderirler. Padişah: “*Ben de o kızı alacaktım, onun uğruna kırk asker feda ettim, yine de alamadım, mademki âşıksın istetelim.*” der. Kız tarafı da evliliği kabul eder ancak kız tarafından gelen “cazı karı”, sarayda kendisine iyi muamele edilmediğini söyleyip kızın dört ağabeyine: “*Kızı, şehzadeye değil uşaklarına alacaklarmış!*” diyerek işi bozar. Şehzade, derviş kılığına girip kızı aramaya başlar (Boratav, 2001, s. 113).

Bettelheim’in belirttiği gibi “*bir insanı baştan çıkarmak için ona ‘Ben gidiyorum; yokluğumda biri hariç tüm odalara bakabilirsin. İşte yasak odanın kullanılmaması gereken anahtarı.’ demekten daha etkili bir yöntem hayal etmek zordur.*” (Bettelheim, 2019, s. 385). Bu durum masalarda sevgili veya eşler arasında ya da yok edici ile kurbanı arasında olabilmektedir. Örneğin “Allah’ın Belası” adlı masalda da zalim padişahın oğlu, rüyasında görüp âşık olduğu kızın sözünü dinlemez. Kırk odadan açmaması gereken odaya girer ve oradaki zincirli dev tarafından kandırılarak onun serbest kalmasına neden olur. Dev de kahramanın sevdiği kızı tekrar kaçırır (Günay, 1975, s. 380). Psikanalitik ve arketipsel açıdan bakıldığında padişahın oğlu, yasağı dinlemediği için sınavdan geçemez. Zalim olan babası gibi o da alt benliğinin, merakının esiri olur ve tehlikeye düşer. Gerçekte ise zincir altında tutulan ve en dipteki odaya kilitlenen o devin tamamen yok edilmesi, sorunun kökten çözülmesi gerekmektedir. Bunun için onun varlığına işaret edilmeli, yeri gösterilmeli ve yaraya parmak basılmalıdır. Halk masallarının da en önemli işlevlerinden biri budur.

Sonuç

Bu çalışmada padişahla şehzade arasındaki çatışmaları konu alan bazı Anadolu masalları incelenmiştir. İncelenen masalarda padişahla şehzade arasındaki çatışma nedenlerinin yalın bir iktidar mücadelesinden öte durumlar içerdiği görülmektedir. Örnekleri verilen masalların aslında genel olarak baba-oğul çatışmalarını yansıtan, bilinçaltında aşılammış ödipal sorunları da metaforik olarak gösteren anlatılar olduğu söylenebilir. Söz konusu çatışmayı içeren motifler, yalnız bireye değil aynı zamanda topluma yönelik iletiler de taşımaktadır. Bunların

başında toplum hayatında birtakım sıkıntılara yol açan ataerkil yapı ve dişil ruhun eksikliği, eski ile yeninin mücadelesi ve kuşak çatışması yer almaktadır.

Baba oğul çatışmasına, temelinde ödipal sorunların da bulunduğu üstünlük kurma, bağımsızlaşma, erklik mücadelesi vb. ile bakılmasının masalların çözümlenmesinde önemli bir yere sahip olduğu görülmekle birlikte, bunun tek başına yeterli olduğu söylenemez. Hayat şartları ve kültür değişmekte, bilim sürekli gelişmekte, geçmişten gelen birikimlerin üstüne her yeni nesille birlikte yeni bilgi ve tecrübeler eklenmektedir. Dolayısıyla pek çok alanda kuşaklar arası çatışmalar yaşanmaktadır. Bir işin yapılmasında, sorunun çözülmesinde baba ile oğul arasında yöntem farklılıkları olacaktır. Masalın dilince, padişah babanın vaktiyle âşık olup da ulaşamadığı kıza, oğul da âşık olacak ama babanın aksine o kıza ulaşacaktır. Yani çocuk, anne ve babadan devraldığını bir adım ileriye taşımalıdır. Burada babanın girilmesini yasakladığı kırkinci odaya girmek tehlikeli ama gereklidir. Önceki neslin çözemediği sorunlar veya ulaşamadığı hedefler kilit altına alınmamalı, çözüme kavuşturulması için bunların kapısı aralık bırakılmalıdır. Nitekim baba da özellikle kırkinci odaya dikkat çekerek “Girme!” derken aslında “Gir!” demektedir.

Kaynakça

- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli Masalları*. Akçağ Yayınları.
- Arat, R. R. ve Bang, W. (1987). Oğuz Kağan Destanı. *Makaleler*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 605-672.
- Bettelheim, B. (2019). *Masalların Büyüsü* (Çev: S. G. Elibal), İnkılâp Kitabevi.
- Boratav, P. N. (2001). *Uçar Leyli*. Tarih Vakfı Yayınları.
- Brunswick, R. M. (1940). The preoedipal phase of the libido development. *Psychoanalytic Quarterly*, 9, 293-319.
- Campbell, J. (2021). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. (Çev: S. Gürses), İthaki Yayınları.
- Dorson, R. M. (2011). *Günümüz Folklor Kuramları*. (Çev: S. Gülçayır, Y. Özay), Geleneksel Yayınları.
- Freud, S. (1932). Female sexuality. *International Journal of Psycho-Analysis*, 13, 281-297.
- Freud, S. (1998). *Totem ve Tabu I*. (Çev: N. Berkes), Cumhuriyet Dünya Klasikleri.
- Günay, U. (1975). *Elazığ Masalları (İnceleme)*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Güneş Ulus, A. (2023). *Masal Padişahları*. Ürün Yayınları.
- Kaplan, M. (1996). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 – Tıp Tahlilleri*. Dergâh Yayınları.

Parmaksız, A. (2017). *Freud Bana Masal Anlatsa*. Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Akçağ Yayınları.

Sezer, M. Ö. (2020). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*. Kor Yayınları.

Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Togan, Z. V. (1982). *Oğuz Destanı (Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlil)*. Enderun Kitabevi.

Von Franz, M.L. (2021). *Masalları Yorumlamak* (Çev: C. Şeref), Pinhan Yayıncılık.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.